

Diplomatarium Hornumense

Ole Færch

Diplomatarium Hornumense. Tingsvidner, breve og andre dokumenter fra Hornum herredsting, Nibe og Nørholm birketing 1216-1636.

Bd. 1 1216-1585, bd. 2 1586-1636. 2. udgave 2019.

Forlag Ole Færch, 2019. 994 sider

Af Henrik Gjøde Nielsen, direktør, forskningschef, ph.d., Kystmuseet.

Det er en imponerende og omfattende produktivitet, kildeudgiveren mv. Ole Færch lægger for dagen. En tur forbi udgiverens hjemmeside, www.ferch.dk, giver et godt indtryk af aktiviteterne. Herværende anmelder har tidligere haft fornøjelsen af at stifte bekendtskab med Færchs udgivelser, og anmelde disse, bl.a. de tre bind Hald Lens regnskab 1541-46, i alt 1.190 sider, på historie-online 15. marts 2017.

Ole Færch er ikke den, der hviler på sine laurbær, hverken på den ene eller den anden måde. I 2004 udkom første udgave af Diplomatarium Hornumense, to bind på i alt 1.049 sider. Når man har udgivet et værk, gør man det selvsagt i bevidstheden om, at man så har sagt, hvad der er at sige om sagen, men man gør det også i en lige så sikker bevidsthed om, at tiden vil vise, at det har man alligevel ikke. Det kan man så vælge eller blive nødt til at leve med, eller man kan vælge at gøre noget ved det. Ole Færch har gjort det sidste.

Det er der kommet endnu et imponerende arbejde fra Ole Færchs hånd ud af, og af praktiske grunde kan vi lige så godt få konklusionen på plads med det samme: Færchs værk kan absolut anbefales, såvel til den særligt himmerlandsk eller ligefrem Hornumherredske interesserede læser, som til den læser, der har særlige national- eller kulturhistoriske interesser i perioden 1216-1636. For herværende anmelders vedkommende skal villigt indrømmes, at jeg går efter renæssancetiden. Ofte rumsterer Troels-Lund og Dagligt Liv i Norden i det sekstende Århundrede i baghovedet når det drejer sig om temaer, og man kan ligefrem få den tanke, at Ole Færch med kilderne sætter virkelighed på Johannes V. Jensen og Kongens Fald.

Herværende anden udgave af diplomatariet udgør 994 sider. Der må altså være reguleret på opsætningen, for anden udgave indeholder mere end første udgave. På kolofonarket oplyser Færch, at denne reviderede udgave af diplomatariet indeholder en række nye breve og dokumenter, som udgiveren er stødt på efter udgivelsen af første udgave i 2004, og at der endvidere er foretaget en del rettelser og mindre redaktionelle ændringer. Rettelser og tilføjelser fremgår af et blad, dvs. flere, som er indsat umiddelbart før registeret. I det egentlige forord (s. 7) redegøres så for, hvor der er fundet dokumenter fra herredet, som er indføjede i denne nye udgave, herunder fra samlingen Udtagne breve i Rigsarkivet Viborg. Endvidere oplyses det, at udgiveren ved udformning af registeret har medtaget langt mere, end det normalt er tilfældet, hvilket er sket i det sympatiske håb om, at læseren kunne blive inspireret ud fra princippet om, at når man leder efter noget, finder man næsten også altid noget andet. Dvs. noget, som man ikke vidste, at man gerne vil vide. Det er et sundt princip i tider, hvor markedsanalyser og publikumsundersøgelser har en tendens til at blive for bestemmende for, hvad der forskes og formidles i. Forskning og formidling er ikke en demokratisk proces. Forskerne og formidlerne skal have modet til at fortælle publikum netop det, som publikum ikke vidste, at det gerne vil vide. Og det er der meget af i Diplomatarium Hornumense.

Omfanget til trods må man konstatere, at der er tale om en smal publikation, i hvert fald geografisk, idet værket dækker Hornum Herred i Himmerland. Der er altså tale om en kildesamling for et landområde, hvor ellers de betydeligt ældre forgængere, alle udgivet i sidste del af 1800-tallet, dækker hovedstaden, Flensborg, Malmø og Viborg. Det gør for så vidt blot værket endnu mere interessant, og en hurtig tur gennem såvel diplomatariet som sådan som registeret viser da også, at vi kommer vidt omkring, men altid med relation til Hornum Herred.

Diplomatarium Hornumense indledes med koncentrerede og koncise gennemgange af baggrunden for og kilderne til diplomatariet, kapitler om Hornum Herred, herredssegl og birketingssegl, tingstederne, herredstingets funktion, tingsvidner, dokumenternes indhold og udformning, om pergament, papir og besegling, sproget, stævning, dele, høring og dom, retsforfølgning, tingbøger, tingskrivere og arveembeder, og efter disse første 24 sider følger så selve det mægtige diplomatarium, s. 25- 918, hvorpå s. 919-994 følger indeholdende lister over litteratur og arkivalier, forkortelser, tilføjelser og rettelser i forhold til 2004-udgaven og endelig register. Selv redaktionen af andenudgaven er en kraftpræstation. Slutåret 1636 betinges af, at rækken af bevarede tingbøger fra Hornum Herred, om end ikke komplet, findes fra dette år. Dvs. at efter 1636 findes tingbogsmaterialet samlet; det gør det ikke før 1636, og det er det, der rådes bod på med Diplomatarium Hornumense.

Læseren kan så give sig i kast med strid om ålegårdstader, aflad, lovhævd, godsfortegnelser, jordskyld, landstingsdomme, trolddomssager, tyveri af husnøgler (en meget alvorlig sag!) osv., stort set alt mellem himmel og jord i det himmerlandske. Den store historie skyller også ind over Himmerland, hvilket kommer til udtryk i malmlfulde breve som det, der blev udstedt af herredsfogder og bønder i Jylland i reformationsåret 1536, hvorved de opgiver alt deres gods som forbrudt til kronen, intet mindre, og lover for eftertiden ubrødeligt troskab til Kong Christian (s. 231-232). I den anden ende af dét spekter finder man en sag, hvor Hr. Anders Ged stævner Jens Sørensen i Nibe for at have taget sønnen Gunde Geds hat (s. 649). Nu kan Gunde Ged jo have været meget glad for den hat, men sagens baggrund er, at Jens Sørensen blev stævnet for at tage hatten, da Gunde Ged blev overfaldet den 13. juni 1608 i Nibe, og kort efter døde. Den sag findes der to domme i, men hvorfor en sag om overfald og efterfølgende død, skal følges op af en særlig sag om Gunde Geds hat, fortaber sig i fortidens tåger og jura. De to sager nævnes blot for at angive yderpunkterne. Der er meget mere at komme efter. Find selv flere sager.

Spændvidden i kilderne anføres ikke kun for spændviddens skyld, men for at illustrere, hvad diplomatariet kan anvendes til. Søger man lokal konsekvens af nationale og internationale storme, af storpolitik og krige, kan man finde spor af disse konsekvenser i diplomatariet. Går man kulturhistorisk

til værks, rummer diplomatariet så mange emner og temaer, at der ud af det store materiale kan sondres materiale til særlige case studies. Søger man særlige lokale eller Himmerlandske emner, er det sådan set bare at slå op i bogen. Og skulle man endelige, efter en større eller mindre himmerlandsk tour de force, trænge til at komme lidt uden for landsdelen, er det bare at slå op i registeret, finde ens foretrukne lokaliteter, og så igen dykke ned i diplomatariet. Der findes en mangfoldighed af kulturhistoriske temaer, som det ved hjælp af diplomatariet er muligt at undersøge nærmere. Endelig kan man jo tillade sig selv den luksus det er, blot at gå i gang fra en ende, og så springe det, som ikke har ens særlige interesse over, for så at fordybe sig i de kilder og temaer, som man helt subjektivt finder interessante, hvad enten det nu drejer sig om Grevens Fejde eller Gunde Geds hat.

[Historie-online.dk, den 8. juni 2020]